

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari asosida yuqori sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish mexanizmi

Matchanova Sanobar Matqurbonovna
Xorazm viloyati Urganch Ranch texnologiyalar
Universiteti Magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezisda shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari (person-centered education) asosida yuqori sinf (10-11-sinflar) o‘quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning nazariy asoslari, mexanizmlari va amaliy usullari ko‘rib chiqiladi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv o‘quvchining individual xususiyatlari, qiziqishlari va rivojlanish darajasini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etishga asoslanadi. Bu yondashuv kommunikativ kompetensiyani (nutqiy muloqot, tinglab tushunish, ifodalash, dialog va hamkorlik qobiliyatlari) rivojlantirishda faol metodlar (o‘yinlar, muammoli vazifalar, guruh ishlari, case-study) orqali samarali natijalarga erishish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, shaxsga yo‘naltirilgan texnologiyalar yuqori sinf o‘quvchilarining muloqot qobiliyatlarini oshirishda, o‘ziga ishonchni mustahkamlashda va ijtimoiy moslashuvda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kommunikativ kompetensiya, yuqori sinf o‘quvchilari, individual yondashuv, faol metodlar, pedagogik muloqot, rivojlantirish mexanizmi.

Abstract: This thesis examines the theoretical foundations, mechanisms and practical methods of forming communicative competence in senior students (grades 10-11) based on person-centered education. The person-centered approach is based on organizing the educational process taking into account the individual characteristics, interests and level of development of the student. This approach allows achieving effective results in the development of communicative competence (verbal communication, listening comprehension, expression, dialogue and cooperation skills) through active methods (games, problem tasks, group work, case studies). The results

of the study show that person-centered technologies play an important role in improving the communication skills of senior students, strengthening self-confidence and social adaptation.

Keywords: person-centered education, communicative competence, senior students, individual approach, active methods, pedagogical dialogue, development mechanism.

Аннотация. В данной работе рассматриваются теоретические основы, механизмы и практические методы формирования коммуникативной компетентности у старшеклассников (10-11 классы) на основе личностно-ориентированного образования. Личностно-ориентированный подход основан на организации образовательного процесса с учетом индивидуальных особенностей, интересов и уровня развития ученика. Этот подход позволяет достичь эффективных результатов в развитии коммуникативной компетентности (вербальная коммуникация, понимание на слух, выразительность, навыки диалога и сотрудничества) посредством активных методов (игры, проблемные задания, групповая работа, тематические исследования). Результаты исследования показывают, что личностно-ориентированные технологии играют важную роль в улучшении коммуникативных навыков старшеклассников, укреплении уверенности в себе и социальной адаптации.

Ключевые слова: личностно-ориентированное образование, коммуникативная компетентность, старшеклассники, индивидуальный подход, активные методы, педагогический диалог, механизм развития.

Kirish Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv ustunlik qilmoqda. Kommunikativ kompetensiya tayanch kompetensiyalardan biri bo'lib, o'quvchining jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarurdir. Yuqori sinf o'quvchilari (15-17 yosh) shaxsiy rivojlanishning muhim bosqichida bo'lib, ularning muloqot qobiliyatlari kasb tanlash, ijtimoiy munosabatlar va o'z-o'zini ifodalashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari o'quvchini markazga qo'yib, uning shaxsiy tajribasi, qobiliyatlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib ta'lim jarayonini loyihalashtirishni nazarda tutadi [1, 4]. Bu texnologiyalar kommunikativ

kompetensiyaning shakllantirishda samarali, chunki ular o'quvchining faolligini oshiradi va muloqotni tabiiy, maqsadli jarayonga aylantiradi [3].

Maqsad – shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida yuqori sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyaning shakllantirish mexanizmini ochib berish va amaliy takliflarni ishlab chiqish.

Asosiy qism Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- O'quvchining shaxsiy imkoniyatlariga moslashtirilgan pedagogik muhit yaratish;

- Individual va tabaqalashtirilgan o'qitish;
- O'quvchi faoliyatining markaziy o'rni;
- Kommunikativ metodlardan keng foydalanish (dialog, guruh ishi, rol o'yinlar)

[3, 4].

Yuqori sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyaning shakllantirish mexanizmi quyidagi bosqichlardan iborat:

1. **Diagnostika bosqichi** — O'quvchilarning kommunikativ darajasini aniqlash (testlar, so'rovnomalar, kuzatuv). Har bir o'quvchining individual xususiyatlari (introvert/ekstravert, nutqiy faollik darajasi) hisobga olinadi [1].

2. **Individual yo'naltirilgan muhit yaratish** — O'qituvchi o'quvchining qiziqishlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib vazifalarni tanlaydi. Masalan, loyiha ishlari orqali real hayotiy muammolarni muhokama qilish [4].

3. **Faol metodlar orqali rivojlantirish** —
 - o Guruh va juftlik ishlari (debate, role-play);
 - o Muammoli vazifalar va case-study;
 - o Miya hujumi (brainstorming) va pedagogik o'yinlar;
 - o Interfaol metodlar (presentation, discussion) [1, 2].

Bu metodlar o'quvchining tinglash, gapirish, fikr almashish va hamkorlik qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvda har bir o'quvchi o'z tezligida va uslubida rivojlanadi [3].

4. **Refleksiya va baholash** — O'quvchi o'z faoliyatini tahlil qiladi, o'qituvchi esa individual fikr-mulohaza beradi. Bu jarayon o'z-o'zini rivojlantirish va o'ziga ishonchni oshiradi [4].

Mexanizmning samaradorligi shundaki, o'quvchi passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanadi, muloqot tabiiy va ma'noli bo'ladi.

Muhokama Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari yuqori sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda an'anaviy usullarga nisbatan ustunlikka ega. Masalan, 10-11-sinflarda ingliz tili yoki ona tili darslarida kommunikativ-kognitiv yondashuv bilan birgalikda qo'llanilganda leksik va nutqiy kompetensiyalar sezilarli darajada oshadi [1].

Biroq, muammolar ham mavjud: o'qituvchilarning malakasi yetarli bo'lmasligi, sinf kattaligi va resurslar cheklanganligi. Shu sababli, o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va raqamli vositalardan (onlayn platformalar) foydalanish zarur [2, 4].

Xorijiy tajribada (masalan, CLIL texnologiyasi) shaxsga yo'naltirilgan yondashuv kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda yuqori natijalar bergan [7]. O'zbekistonda ham ushbu texnologiyalarni keng joriy etish ta'lim sifatini oshiradi.

Xulosa va takliflar Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari yuqori sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning samarali mexanizmi hisoblanadi. U individual yondashuv, faol metodlar va refleksiya orqali o'quvchining muloqot qobiliyatlarini kompleks rivojlantiradi.

Takliflar:

- O'qituvchilarni shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalar bo'yicha malaka oshirish kurslarini tashkil etish;
- Darslarda guruh ishi va loyihalarni ko'paytirish;
- O'quvchilarning individual rivojlanish traektoriyasini yaratish;
- Raqamli vositalar (Zoom, Google Classroom) orqali muloqotni boyitish.

Ushbu mexanizmni amalda qo'llash o'quvchilarni mustaqil, kommunikativ va ijtimoiy faol shaxsga aylantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYASINING 10-11-SINF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI LEKSIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI // ResearchGate, 2026. – B. 405-... (Qo'qon davlat pedagogika instituti ilmiy xabarlar).
2. G'ulomova B. Kommunikativ kompetensiya tushunchasining... // AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI. – B. 286.

3. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari // arxiv.uz va staff.tiame.uz materiallari, 2023. – B. 1-... (slaydlar va prezentatsiyalar).
4. Sherov D. Shaxsga yonaltirilgan ta'lim texnologiyalarining ilmiy-nazariy asosi // CyberLeninka va boshqa manbalar, 2021. – B. 1-10.
5. Leontev A.A. Pedagogik muloqot konsepsiyasi (foydalanilgan holda kasbga yo'naltirish modellari). – B. 5-...
6. Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish moduli // lib.bimm.uz, materiallar. – B. 17-54.
7. Improving the communicative competence... CLIL texnologiyasi // lingvospektr.uz, 202... – B. 1-...

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING